

ПРИНЦИПИ ЮРИДИЧНОЇ (ЗАКОНОДАВЧОЇ) ТЕХНІКИ ТА ЇХ РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ В ЗАКОНОПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Чорнолуцький Р.В.

Маріупольський державний університет

Досліджено принципи юридичної (законодавчої) техніки та їх роль і значення в законопроектній діяльності. Показано, що юридичну техніку треба розуміти як правове явище особливої властивості, бо вона є інтегрованим і системним явищем та являє собою єдність наукового і практичного (власне технічного). Тому принципи юридичної техніки також носять інтегрований характер, бо є відбиттям принципів права, що транспонуються в сферу правових технологій.

Ключові слова: держава, законотворення, законопроектна діяльність, юридична техніка, принципи права, принципи юридичної техніки

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку демократичної правової державності особого значення набуває соціальне управління, що здійснюється за допомогою права на основі нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких регулюють значимі суспільні відносини, що мають значення для невизначеного кола персоніфікованих суб'єктів. Особлива роль у врегулюванні таких суспільних відносин належить закону, що займає вищу сходинку у системі нормативно-правових актів держави. Відомий конституціоналіст XIX століття Б.М. Чичерін відмічав, що державний закон є сукупністю юридичних норм, що визначають устрій і діяльність держави. Саме ним визначаються як устрій і діяльність урядових влад, так і права громадян [1].

Звідси, враховуючи особливе значення закону для врегулювання суспільних відносин в державно організованому соціумі, випливає значення юридичної (законодавчої) техніки, що спрямована на розробку законопроектів, їх прийняття та реалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що окремим загальнотеоретичним і практичним аспектам законопроектного процесу присвячені праці вітчизняних і зарубіжних авторів: С. С. Алексєєва, Л. Ф. Апта, Ю. Р. Арзамасова, Н. В. Аргікуци, В. М. Баранова, І. Л. Брауде, Ж.-Л. Бержелю, Дж. Бейтса, Р. К. Бержерона, О. В. Богачової, А. В. Богачова, Н.А. Власенко, О. А. Гаврілова, Т. В. Губаєвої, Ж. О. Дзейко, Т. О. Дідича, О. В. Зайчука, Р. Ієрінга, Т. В. Кашаніної, Д. А. Керімова, О. Л. Копиленка, Л. Мадера, Д. А. Монастирського, А. Нашиць, М. П. Недюхи, Н. М. Оніщенко, А. С. Піголкина, С. А. Погорелової, П. М. Рабіновича, А. О. Селіванова, В. Ф. Сиренка, О. Ф. Скакун, І. С. Терлецької, А. Ф. Ткачука, Ю. О. Тихомирова, Д. В. Чухвичева, М.В. Цвіка та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, слід наголосити, що вказані автори, не дивлячись на глибоке опрацювання онтологічних, методологічних, аксіологічних і практичних проблем профільного характеру, основну увагу в своїх роботах все ж таки приділяли дослідженню загальних аспектів проектування законодавчих і інших нормативно-правових актів, опускаючи найважливіші і різноманітніші характеристики законопроектного і взагалі законопроектної діяльності, як своєрідного соціального, багатовимірного феномена, організаційного і процесуально-процедурного блоку питань, навколо якого «крутиться» та обертається вся нормотворча діяльність в державі і, отже, технологічне, в тому числі й процесуальне її забезпечення, супроводження за ра-

хунок принципів, прийомів, методів юридичної (законодавчої) техніки.

Тому метою даної статті є дослідження принципів юридичної (законодавчої) техніки та їх ролі і значення в законопроектній діяльності.

Викладення основного матеріалу. Початок дослідження слід розпочати з встановлення його термінологічного апарату.

Необхідно зазначити, що розуміння юридичної (законодавчої) техніки існує лише на доктринальному рівні. Це обумовлено тим, що така діяльність носить технічний (технологічний, процесуальний) характер по відношенню до розробки проектів нормативно-правових актів, і, на жаль, законодавець, все ж визнаючи її значення і роль в процесі нормотворчої роботи у деяких нормативно-правових актах, навіть законодавчого рівня, та методичних рекомендаціях, все ж не надає дефінітивного визначення такої діяльності і не закріплює його на рівні закону.

На думку академіка права М. В. Цвіка, під законодавчою технікою треба розуміти сукупність юридичних засобів, прийомів і правил розробки, оформлення, опублікування і систематизації нормативно-правових актів [2].

Вважаємо, що наведена дефініція відображає поняття й юридичної техніки, бо, по-перше, її автор розуміє таку профільну діяльність досить широко, розповсюджуючи її на всі нормативно-правові акти; по-друге, законодавча техніка є практично основним видом юридичної техніки та володіє всіма її ознаками, будується на її принципах та використовує її організаційні форми.

Онтологічне навантаження юридичної техніки, є безумовним. Її підтвердженням є такі положення:

– воля держави, спрямована на врегулювання суспільних відносин, як відомо, об'єктивно виражається через систему правових норм. Тлумачитися і реалізовуватися в їх «чистому», ідеальному вигляді норми самостійно не можуть – для цього вони повинні придбати деяку суттєво сприйнятну форму, бути зафіксованими таким чином, щоб державна воля, виражена в них, могла зберігатися і доводитися до відома всіх зацікавлених суб'єктів (зовнішній вираз у відповідній формі з метою інформації для невизначеного кола персоніфікованих суб'єктів – Авт.);

– для досягнення зазначених властивостей необхідно закріплення результатів волевиявлення держави в акті-документі, який у загальному вигляді може розглядатися як свідчення про волевиявлення, доказ скоєння акту, що легалізує волевиявлення. У зв'язку з цим зазначається: «акт-документ фіксує волевиявлення, служить формою його змісту і закріплення. Таким чином, говорити про відсутність взаємозв'язку акта-дії (волевиявлення) і

акта-документа (фіксації волевиявлення, його результату) немає підстав. Актів-документів без волевиявлення, тобто без актив-дій, ... не буває» [3];

- тому мета точної, недвозначної і адекватної фіксації результатів волевиявлення держави в акті-документі ставиться до найбільш актуальних і постійних телеологічних домінант (цілей), що стоять перед правотворцем всіх держав і всіх часів;

- досягненням цієї мети займається особлива галузь правового знання – юридична техніка;

- від дотримання правил юридичної (законодавчої) техніки залежить рівень досконалості законодавства і всього нормативного матеріалу, доступність нормативних актів для тлумачення, стабільність, високий рівень обліку й систематизації нормативного матеріалу. Саме в цьому вбачається аксіологічне «навантаження» та змістовність юридичної техніки.

Разом з тим, слід зазначити, що гносеологія юридичної техніки страждає на відповідну невизначеність. Бо, по-перше, для з'ясування сутності юридичної техніки, насамперед, має бути вирішена проблема місця досліджуваного явища в системі юридичного знання, іншими словами, віднесення його до практичної чи теоретичної області. А, по-друге, єдиного підходу до цієї проблеми серед вітчизняних і зарубіжних дослідників до цих пір не існує.

Така відсутність стабільності знаходить свій прояв у розкіді наявних доктринальних позицій з даного питання, який є надзвичайно широким. Однак, з часткою деякої схематизації, всі наявні доктринальні підходи можна об'єднати в три великі групи: 1) суто практичний (праксеологічний), 2) суто науковий (доктринальний), 3) науково-практичний (методологічний).

Суто практичний підхід передбачає розгляд юридичної техніки виключно як практичної діяльності, спрямованої на вироблення тексту нормативно-правового акту. Наприклад, Л. М. Бойко, розмірковуючи про поняття законодавчої техніки (яка є вид техніки юридичної), пише: «Нам видається, що під законодавчої технікою слід розуміти чисто технічні моменти підготовки проектів нормативних актів, тобто все, що стосується методики складання правових актів, їх оформлення» [4]. Такий підхід ми вважаємо контрпродуктивним, бо він, по-перше, робить цю діяльність суто механістичною та примітивною, а, по-друге, фактично нівелює і виключає з неї інтелектуальну складову. Разом з тим, слід звернути увагу на термінологічну зв'язку «методика складання правових актів», що має у підсумку не тільки обслуговуючий аспект, а й спирається на відповідну методологію, як сукупність методів пізнання, а це вже гарантує залучення відповідних інтелектуальних зусиль, вмінь та навичок.

Слід зазначити, що аналогічної позиції дотримується і Х. Є. Бахчисарайцев, що визначає юридичну техніку лише як «правила і прийоми складання тексту акту» [5]. Але тут також є можливість виявити інтелектуальну складову, бо без неї немає можливості скласти саме текст документу, наприклад, без належного знання і використання правил орфографії, пунктуації, знання глосарію документу тощо.

Позиція Є. І. Астрахана, який вважав, що законодавча техніка позбавлена власної наукової бази, а її питання «відносяться до науки загальної теорії радянського права» [6], також не виглядає беззаперечною. Бо відношення до науки загальної теорії радянського права вже припускає наявність доктринальних позицій та їх інтелектуальний аналіз і використання. Крім того, представляється, що застосування суто праксеологічного підходу до

розуміння юридичної техніки суттєво збіднює цей феномен та надає йому не тільки переважно механістичний і утилітарний характер, але й перекреслює відповідну долю інтелектуальної праці, яка в ньому є об'єктивно присутньою.

Суто науковий (доктринальний) підхід, згідно з яким юридична техніка є наука і тільки наука, також не належить до числа панівних. У своєму завершеному вигляді він був виражений тільки в монографії Л. Успенського (1927 р.), який вважав, що юридична техніка повністю поглинає собою предмет загальної теорії права [7]. Такий підхід, по великому рахунку, є безпідставним – бо наявність абстрактних знань, що не спираються на прагматичні виходи, не веде до реалізації творчої функції науки.

Разом з тим, слід зазначити, що в більш пізніх наукових працях профільного характеру різних авторів робиться спроба диференціації юридичної техніки *per se* (лат. – само по собі) і науки юридичної техніки, яка фактично наближає її до методологічного підходу в розумінні. Так, на думку А. А. Ушакова, юридична техніка, з одного боку, повинна розглядатися як практична діяльність по оптимізації законодавства, з іншого боку, як наукова дисципліна, що вивчає таку діяльність [8]. В іншій роботі А. А. Ушакова міститься наступне твердження: «У більш вузькому сенсі у завдання юридичної техніки входить вивчення (інтелектуальний момент – Авт.) правил, способів втілення правової ідеї в конкретну матеріальну правову оболонку» [9].

На думку А. С. Піголкіна, «наука про юридичну техніку повинна відмежовуватися від загальної теорії права» [10]. Описаний підхід до проблеми онтологічної сутності юридичної техніки найбільш близько стоїть до підходу, який можна визначити як методологічний.

Особлива значимість методологічного підходу, що на нашу думку робить його безальтернативним, міститься в тому, що юридичну техніку як правове явище особливої властивості не можна зводити ані до виключно практичної діяльності з оформлення проектів правових актів, ані до суто теоретико-доктринальної проблематики – бо вона є інтегрованим і системним явищем та являє собою єдність обох елементів, тобто єдність наукового і практичного (власне технічного).

Тому вважаємо обґрунтованим розглядати співвідношення технічного і наукового в юридичній техніці з загальнометодологічних позицій співвідношення науки і техніки.

Системний аналіз такого співвідношення, насамперед, виокремлює роль і значення технічних норм у становленні юридичної техніки, що дають відповідні опорні знання для існування і реалізації цього феномену. Виокремлюючи саме технічну (технологічну, процесуальну) складову в юридичній техніці, слід зазначити наступне:

- у найзагальнішому вигляді норми поділяються на соціальні та технічні. Це найбільш загальний розподіл, що має як би первинне, початкове значення;

- правознавці як гуманітарії не займаються технічними нормами це не їхнє завдання – вони стикаються з ними лише остільки, оскільки це необхідно у своїй галузі;

- сама назва технічні норм говорить про їх специфічний зміст, про те, що вони діють у сфері техніки, у сфері виробничої діяльності людини, в сфері впливу людини на природу, предмети зовнішнього світу;

- щоб стати нормою, технічне правило повинно набути рис правила загального характеру, має ста-

ти мірою поведінки не окремого індивіда, а колективу людей;

– на відміну від об'єктивних законів природи і суспільства, що діють незалежно від волі і свідомості людини, технічні норми, перш ніж скластися проходять через її свідомість, виникаючи у вигляді думки, судження про належну поведінку по відношенню до природи і до інших предметів зовнішнього світу;

– об'єктивна доцільність технічних норм повинна перетворитися в людському мозку в переконання доцільності, корисності технічної норми і лише в цьому випадку вона буде підтримувати виконання технічної норми;

– до технічних норм в широкому сенсі відносять норми: санітарно-гігієнічні, науково-технічні (в цьому контексті треба тлумачити й юридичну техніку – Авт.), екологічні, правила виконання будівельних робіт, інструкції з експлуатації машин і механізмів, норми витрати сировини палива, електроенергії і т.д.;

– технічні норми це телеологічні (цільові) правила загального характеру – регламентуючи тим чи іншим способом поведінку людей у сфері їх виробничо-технічної діяльності, у сфері техніки, технічні норми і відображають узагальнений виробничий досвід, закон природи і властивості речовини природи, що лежать в основі техніки створеної людиною;

– у підсумку можна сказати, що рівень розвитку техніки, рівень досягнень, відкриттів природничих наук, рівень знань і навичок безпосередніх виробників і визначають характер і зміст технічних норм на тій чи іншій ступені суспільного виробництва [11].

Підтвердженням таких настанов є позиція С. С. Алексеева, який вважав, що за своїм змістом юридична техніка складається з двох елементів: а) технічних засобів і б) технічних прийомів. Він вважав, що тут можна провести аналогію з матеріальною технікою, де теж, з одного боку, виділяються засоби техніки, тобто машини, устаткування, а з іншого – методи, прийоми їх використання, тобто технологія. В області права технічними засобами є, зокрема, юридичні конструкції, термінологія; правовою технологією – способи викладу норм, система відсилань [12].

Великою долею методологічного потенціалу володіє позиція С. С. Алексеева про те, що юридична техніка відрізняється багатогранністю, багатоаспектністю [13].

Виходячи з цього, на його думку вона має три основних прояви, три форми існування [14].

А. Юридична техніка виступає як сукупність засобів і прийомів нематеріального, технічного характеру.

Засоби і прийоми тут є технічними, тому що є, так би мовити, зовнішніми інструментами і способами організації правового матеріалу. Як і все технічне, вони з однаковим успіхом використовуються при виробленні, оформленні та систематизації багатьох і різних актів. Їх значення по відношенню до змісту права є службовим. У той же час ці засоби і прийоми мають нематеріальний характер. Вони виражені у певних ідеологічних явищах і категоріях (юридичних конструкціях, прийомах викладу норм та ін.) (у раціональних уявленнях – Авт.). Тобто, даний автор прямо стверджує про наявність практико-логічних і інтелектуальних (раціональних, ідеальних) засад в юридичній техніці, про їх взаємодію та інтерацію.

Б. Юридична техніка виражається в правилах (нормах), відповідно до яких вона і використовується. Її засоби і прийоми діють не самі по собі, не автоматично. Правильне і доцільне використання

технічних засобів і прийомів закріплюється в правилах юридичної техніки, які відносяться до особливого різновиду технічних норм, що стосуються галузі правового регулювання. Вони можуть бути виражені в нормативних актах, у тому числі особливих інструкціях з підготовки та оформлення законопроектів (нормативна основа юридичної техніки – Авт.). Тоді вони виступають в якості техніко-юридичних норм, що пред'являють законодавцю, іншим суб'єктам суспільних відносин певні вимоги, від дотримання яких залежить досконалість актів (прямий зв'язок між застосуванням технічних норм і якістю нормативного акту – Авт.).

Далі С.С. Алексеев стверджує, що використання засобів і прийомів юридичної техніки зовні виражається головним чином в застосуванні відповідних правил (стандартизація і нормативізація вже самої юридичної техніки – Авт.). Ось чому на практиці, а іноді і в теорії вона розуміється як сукупність правил найбільш раціонального складання та правильного викладу правових актів (що, однак, не можна визнати достатньо точним). Разом з тим, вказаний автор шляхом використання термінологічних зв'язок «сукупність правил найбільш раціонального складання та правильного викладу правових актів» вказує на наявність, зв'язок і взаємодію практико-логічного та ідеального (раціонального) факторів. Таким чином, можна сказати, що юридична техніка виступає атрибутивною та іманентною ознакою народження нормативно-правових актів.

Правила юридичної техніки виробляються насамперед у практичній роботі з підготовки та оформлення правових актів. Вирішальна роль у виробленні скоєних правил юридичної техніки належить правовій науці [15]. Високий технічний рівень законодавства та індивідуальних актів може бути досягнутий тільки на основі перевірених життям і теоретично відпрацьованих наукових рекомендацій. Рівень юридичної техніки залежить і від даних неюридичних наук (зокрема, прийоми викладу нормативних актів у письмових документах побудовані значною мірою на даних наук, що займаються законами мови і стилі викладу) (лінгвістична складова – Авт.). Таким чином, можна погодитись з С. С. Алексеевим, що висока юридична техніка є одним з тих юридичних інструментів, через які дані науки перетворюються на своєрідну, в межах правової надбудови продуктивну силу [16].

В. Юридична техніка зовні матеріалізується в рівні досконалості правових (нормативних) актів в якості форми права (рефлексований зв'язок між рівнем розвитку і досконалістю юридичної техніки і якості форми /джерела/ права – Авт.). Як тільки засоби і прийоми юридичної техніки реально втілюються в правових актах, вони стають властивістю даної системи законодавства (інтегративна властивість юридичної техніки – Авт.). Рівень юридичної техніки в тій чи іншій країні визначається насамперед по реальному використанню технічних засобів і прийомів у законодавстві, у правових актах. Таким чином, можна стверджувати, що високий рівень технологічності законодавства – запорука не тільки реальному використанню технічних засобів і прийомів у законодавстві, але й запорука його відповідної якості.

Вказані положення, що були запропоновані академіком С. С. Алексеевим, носять не тільки явний ідентифікаційний для юридичної техніки характер, але й мають суттєве методологічне навантаження. Більш того, вони володіють відповідними засадничими властивостями, що демонструють причинно-наслідковий зв'язок між юридичною технікою і

нормативними актами, юридичною технікою і системою законодавства, юридичною технікою і якістю законодавства. І це, на нашу думку, по-перше, робить їх відповідними принципами юридичної техніки. А по-друге, підвищує їх особливу, стратегічну, структуроутворюючу і системну роль в законопроектній діяльності.

Дійсно, в основі будь-якої усвідомленої діяльності людини лежать певні принципи. Семантичне значення слова «принцип» в українській мові – «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.», а також «особливість покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось» [17].

Законодавство, будучи соціальним явищем, створюваним людьми з метою юридичного закріплення нормативно-правових приписів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин, також засноване на певних принципах.

У юридичній літературі предметом наукового дослідження зазвичай стають принципи права. Наприклад, С. С. Алексєєв під принципами права розумів виражені в праві вихідні нормативно-керівні засади, що характеризують його створення, його основи, закріплені в ньому закономірності суспільного життя [18]. Зауважимо, що ця проблема в юридичній літературі досить добре досліджена. Принципи права є основні ідеї, вихідні положення або провідні початку процесу його формування, розвитку і функціонування.

Разом з тим, принципи юридичної техніки мають дещо інший характер. Це детерміновано тим, що сама юридична техніка є симбіоз технічних засобів і раціональної діяльності, про що ми говорили вище. Звідсіля й принципи юридичної техніки носять більш прагматичний, й одночасно більш складний характер.

Це підтверджується дефінітивною характеристикою зазначених принципів, що пропонується вітчизняними дослідниками-авторами навчального посібника «Курс лекцій з питань законотворчості». Вони вважають, що принципами застосування правил і засобів законодавчої техніки – є визначальні ідеї, які реалізує законодавець при використанні і дотриманні правил та засобів законодавчої техніки з метою створення і систематизації законів [19].

Вважаємо, що такий підхід має своє обґрунтування. По-перше, суб'єктом, що застосовує правила і засоби законодавчої техніки визначений саме законодавець.

По-друге, основною метою застосування таких принципів є створення і систематизація законів.

По-третє, основним інструментальним засобом використання таких принципів є використання і дотримання правил та засобів законодавчої техніки.

По-четверте, систематичне тлумачення цієї дефініції дає змогу виявити й стратегічні цілі застосування правил і засобів законодавчої техніки – законотворення, з метою та в межах реалізації принципів права. Тобто, можна стверджувати, що принципи застосування правил і засобів законодавчої техніки можуть бути безпосередньо закріплені у нормах законів (нормативна ознака таких принципів – Авт.), втілюватися у їх змісті (змістовна ознака таких принципів – Авт.) та зумовлюватися загальними принципами права (субординаційна ознака таких принципів – вони реалізуються та детермінуються загальними принципами права – Авт.).

Таким чином, можна стверджувати, що, з одного боку, має місце підлеглий, субординаційний характер таких принципів застосування правил і

засобів законодавчої техніки, а з іншого – їх глибокий взаємозв'язок з принципами права, що має стратегічне та онтологічне значення для нормопроектної (законопроектної) діяльності, бо формує відповідну управлінську парадигму нормопроекування – правила і засоби юридичної техніки застосовуються в контексті реалізації принципів права з метою їх закріплення і реалізації в нормативно-правових актах.

Найважливішими принципами застосування правил і засобів законодавчої техніки є: принципи верховенства права, конституційності, демократизму, гуманізму, комплексності, системності, логічності, оптимального збалансування дозволів, заборон та зобов'язань, оптимального ступеня конкретизації норм права, узгодженості, доцільності, науковості, професіоналізму, незалежності суб'єктів проведення правової експертизи проектів законів та ін.

Розглянемо декілька з вказаних принципів для підтвердження наших теоретичних висновків щодо їх взаємозв'язку з принципами права.

Так, наприклад, застосування *принципу верховенства права* законодавцем для створення і систематизації законів передбачає використання ним правил і засобів законодавчої техніки відповідно до права, а значить й до принципів права, результатом чого має стати розробка закону (проекту закону – Авт.), зміст і форма якого повинні відповідати праву, яке є мірою свободи і справедливості.

В процесі реалізації зазначеного принципу законодавцю слід враховувати не тільки те, що конституційні принципи верховенства права і верховенства закону (правового закону – Авт.) не протиставлені один одному, але й те, що вони потребують їх системного застосування. В цьому аспекті є слушною думка В. Селіванова, який зазначає, що «сутність діалектичної взаємодії» цих конституційних принципів «полягає насамперед у тому, що вона є проявом загального і особливого в праві» [20]. При цьому принцип верховенства права як прямо закріплений у Конституції України (ч. 1 ст. 8), так і втілюється у її змісті. Принцип верховенства закону закріплений у її нормах через визнання найвищої юридичної сили за Конституцією України (ч. 2 ст. 8), прямої дії норм Конституції (ч. 3 ст. 8), визначення єдиного органу законодавчої влади (ст. 75), сфер виключного регулювання законів (ст. 92), а також втілюється у її змісті тощо.

Разом з тим, не можна погодитися із твердженням В.С. Ковальського про те, що принцип верховенства права «адресується у першу чергу правозастосовнику і суб'єктам виконавчої та судової влади» [21]. Цей принцип носить фактично абсолютний характер – і тому адресується невизначеному колу неперсоніфікованих суб'єктів, тобто усім суб'єктам права однаково, оскільки у нормах Конституції України не передбачено тих чи інших переваг чи обмежень щодо будь-якого органу державної влади. Отже, принцип верховенства права проявляється, перш за все, у застосуванні законопроектувальником правил і засобів законодавчої техніки, призначенням яких є створення правових законів.

Принцип конституційності, на думку авторів навчального посібника «Курс лекцій з питань законотворчості» [22], передбачає застосування правил і засобів законодавчої техніки відповідно до Конституції України. Цей загальний висновок ґрунтується на тому, що серед норм Конституції України дійсно є норми, які стосуються засад застосування при створенні і систематизації законів правил і засобів законодавчої техніки. К таким нормам можна віднести, що містяться в нормі ст. 8, у якій закріплено

принцип верховенства права, що, як зазначалося вище, зумовлює необхідність застосування законодавчих правил і засобів законодавчої техніки відповідно до права. Так, це стосується юридичних конструкцій конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина як найвищої соціальної цінності у державі (ст. 3), компетенції органів державної влади та ін. У ст. 92 Конституції визначаються сфери виключного регулювання за-конів, що слугує орієнтиром для законодавця для визначення предмету законодавчого регулювання та ін. Крім того, у цій статті прямо не передбачена можливість визначення у законах питань законодавчої техніки. Втім прийняття таких законів є можливим і необхідним, оскільки не суперечать змісту Конституції України. Отже, принцип конституційності має застосовуватися законодавцем з метою закріплення у законах норм права відповідно до Конституції України.

Систематичний аналіз тільки двох наведених принципів законодавчої техніки, демонструє, що вони фактично є принципами права, що потім транспоновані у принципи законодавчої техніки шляхом їх тлумачення та пристосування до технологічних, процесуальних потреб законотворення.

Висновки та пропозиції. Резюмуючи, можна дійти наступних висновків:

– існування розуміння юридичної (законодавчої) техніки лише на доктринальному рівні обумовлено тим, що така діяльність носить технічний (технологічний, процесуальний) характер по відношенню до розробки проектів нормативно-правових актів, і, на жаль, законодавець, все ж визнаючи її значення і роль в процесі нормопроектної роботи у деяких нормативно-правових актах, навіть законодавчого рівня, та методичних рекомендаціях, все ж не надає дефінітивного визначення такої діяльності і не закріплює його на рівні закону;

– юридичну техніку треба розуміти як правове явище особливої властивості, бо вона є інтегрованим і системним явищем та являє собою єдність на-

укового і практичного (власне технічного);

– правила юридичної техніки відносяться до особливого різновиду технічних норм, що стосуються галузі правового регулювання та від їх належного застосування напряду залежить якість нормативно-правового акту;

– принципами юридичної техніки є визначальні ідеї, які законодавець реалізує при використанні і дотриманні правил та засобів законодавчої техніки з метою створення і систематизації законів, тобто: суб'єктом їх застосування виступає сам законодавець; основною метою їх застосування є створення і систематизація законів; основним інструментальним засобом їх реалізації є використання і дотримання правил та засобів законодавчої техніки; стратегічними цілями застосування принципів правил і засобів законодавчої техніки – є законотворення, з метою та в межах реалізації принципів права;

– можна стверджувати, що, з одного боку, має місце підлеглий, субординаційний характер принципів застосування правил і засобів законодавчої техніки, а з іншого – їх глибокий взаємозв'язок з принципами права, що має стратегічне та онтологічне значення для нормопроектної (законопроектної) діяльності, бо формує відповідну управлінську парадигму нормопроектування – правила і засоби юридичної техніки застосовуються в контексті реалізації принципів права з метою їх закріплення і наступної реалізації в нормативно-правових актах;

– принципи юридичної (законодавчої) техніки відіграють важливу технологічну, процесуальну, нормативно-процесуальну роль у організації та реалізації законопроектної роботи, виступаючи по відношенню до неї у вигляді філософського співвідношення «форма-зміст»;

– для підняття рівня законопроектної роботи потребує легалізації дефінітивна характеристика юридичної техніки, що буде об'єктивно сприяти інтенсифікації її розвитку та оформленню і інституціоналізації нових її принципів, правил і засобів.

Список літератури:

1. История русской правовой мысли. – М.: Из-во Остожье, 1998. – С. 43.
2. Загальна теорія держави і права/ За ред. проф. М. В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/38-tsvik/92-s-4-----html>
3. Васильев Р.Ф. О понятии правового акта/ Р. Ф. Васильев // Вестник Моск. ун-та. – Серия 11, Право. – 1998. – № 5. – С. 25.
4. Бойко Л.М. Совершенствование законодательной техники в условиях ускорения социально-экономического развития советского общества/ Л. М. Бойко. – Ташкент, 1988. – С. 10.
5. Бахчисарайцев Х.Э. О законодательной технике и о языке нормативных актов/ Х.Э. Бахчисарайцев // Правоведение. – 1960. – № 4. – С. 3.
6. Астрахан Е.И. Вопросы законодательной техники/ Е.И. Астрахан // Уч. зап. ВНИИСЗ. – Вып. 16. – М., 1969. – С. 3.
7. Див.: Успенский Л. Очерки по юридической технике/ Л. Успенский. – Ташкент, 1927. – С. IV.
8. Див.: Ушаков А.А. Содержание и форма в праве и советское правотворчество: Автореф. дис. ... д.ю.н./ А. А. Ушаков. – Свердловск, 1970. – С. 12-13.
9. Ушаков А.А. О понятии юридической техники и ее основных проблемах/ А. А. Ушаков// Уч. зап. Пермского гос. ун-та. Юридические науки. – Т. 19. – Вып. 5. – Пермь, 1961. – С. 77.
10. Пиголкин А.С. Теоретические проблемы правотворческой деятельности в СССР: Автореф. дис. ... д.ю.н./ А. С. Пиголкин. – М., 1972. – С. 20.
11. Див.: Философия техники: история и современность/ Ответственный редактор: В. М. Розин. – М.: Институт философии Российской академии наук, 1997. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3369>
12. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т., Т. 2/ С. С. Алексеев – М.: Юрид. лит., 1981. – С. 267.
13. Там само. – С. 268.
14. Там само.
15. Пиголкин А.С. Вказ. твір. – С. 17.
16. Алексеев С.С. Вказ. твір. – С. 268.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – С. 941.
18. Алексеев С.С. Теория права/ С. С. Алексеев. – М.: Издательство БЕК, 2000. – С. 32.
19. Курс лекцій з питань законотворчості: Навчальний посібник/ За ред. О. Л. Копиленка, О. В. Богачової. – К.: «МП Леся», 2011. – С. 285.

20. Селиванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів «верховенства права» і «верховенства закону» // Право України. – 1997. – № 6. – С. 13.
21. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади/ В. С. Ковальський, І. П. Козінцев – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 16.

Чернолуцкий Р.В.

Мариупольский государственный университет

ПРИНЦИПЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ (ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ) ТЕХНИКИ И ИХ РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ЗАКОНОПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

Исследованы принципы юридической (законодательной) техники и их роль и значение в законопроектной деятельности. Показано, что юридическую технику надо понимать как правовое явление особого свойства, потому что она является интегрированным и системным явлением и представляет собой единство научного и практического (собственно технического). Поэтому принципы юридической техники также носят интегрированный характер, потому что являются отражением принципов права, транспонированных в сферу правовых технологий.

Ключевые слова: государство, законотворчество, законопроектная деятельность, юридическая техника, принципы права, принципы юридической техники.

Chernolutskiy R.V.

Mariupol State University

PRINCIPLE OF LEGAL (LEGISLATIVE) TECHNIQUES AND THEIR ROLE AND IMPORTANCE IN LAWMAKING ACTIVITIES

Summary

Principles of law (legislative) techniques and their role and importance in the lawmaking work. It is shown that the legal machinery should be understood as a legal phenomenon unique qualities, because it is an integrated and systemic phenomenon and represents the unity of scientific and practical (on site maintenance). The principle of legal technique also carry integrated nature because there is a reflection of the principles of law that transportation in the field of legal technology.

Keywords: government, law, legislative drafting, lawmaking, legal technology, principles of law, the principles of legal technique